

NƏSİMAN YAQUBLU
AKİF RÜSTƏMLİ

XARİCİ
ÖLKƏLƏRİN
JURNALİSTİKASI

•

FOREIGN
JOURNALISM

“ADİLOĞLU”
Bakı-2007

Az
X 30

4 612

Y 17

Rəyçilər: **Həmid Vəliyev** – filologiya elmləri namizədi, Bakı Dövlət Universiteti Beynəlxalq jurnalistika kafedrasının müdiri

Nəsir Əhmədli – filologiya elmləri namizədi Bakı Dövlət Universiteti Beynəlxalq jurnalistika kafedrasının dosenti

Redaktor: **Sabir Məmmədli** - tarix elmləri namizədi.

Kitab «Jurnalist» qəzetinin layihəsi əsasında Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun dəstəyi ilə nəşr edilmişdir.

X 30 Nəsiman Yaqublu, Akif Rüstəmli

«XARİCİ ÖLKƏLƏRİN JURNALİSTİKASI»

Bakı, «Adiloğlu» nəşriyyatı-2007, 212 səh.

262362

Kitabda xarici ölkələrin jurnalistika sistemi araşdırılmışdır. Dünyanın 10 ölkəsinin mətbuatı, televiziya və radiosu, informasiya agentlikləri haqqında geniş bilgi verən bu vəsaitdə maraqlı məlumatlar toplanmışdır. Eyni zamanda ABŞ-ın, Almaniyanın, Böyük Britaniyanın, Fransanın, İtaliyanın, İspaniyanın, Türkiyənin, Yaponiyanın, Rusiyanın və Hindistanın Kətləvi İnformasiya tarixi ardıcılıqla əksini tapmış, həmin dövlətlərin KİV sisteminin hüquqi əsasları da ciddi olaraq tədqiq edilmişdir.

Kitabda dünyanın inkişaf etmiş dövlətlərinin mətbuat və televiziya, radio sistemi önə çəkilsə də, Sovetlər Birliyi məkanından qopmuş Rusiyanın, eləcə də Asiya məkanında yerləşən Hindistanın da KİV nümunələrinə yer ayrılmışdır. Belə yanaşmada əsas məqsəd oxucuları dünyamızın müxtəlif guşələrinin media məkanı ilə ətraflı tanış etməkdir.

Bu kitab dərs və əlavə oxu vəsaiti kimi müəllim, aspirant və tələbələr üçün, həmçinin geniş oxucu kütləsi üçün, universitetlərimizin jurnalistika fakültələrində tədrisdə istifadə üçün nəzərdə tutulmaqla yanaşı, həm də Azərbaycanda fəaliyyət göstərən müxtəlif qəzet və jurnalların, televiziya və radio kanallarının, informasiya agentliklərinin, eləcə də ayrı-ayrı qurumların mətbuat xidmətində jurnalistlər üçün əhəmiyyətli olacaqdır.

ISBN 978-9952-25-058-9

© N. Yaqublu, A. Rüstəmli, 2007

Az
X 30

Reviewers: **Hamid Valiyev** – Candidate of Philological Sciences (Chief of International Law Department at Baku State University);
Nasir Ahmedli - Candidate of Philological Sciences (Reader of International Journalism Department at Baku State University)

Editor: **Sabir Memmedli** - Candidate of Historical Sciences (Reader of International Journalism Department at Baku State University)

The Book was published with funding from the Open Society Institute – Assistance Foundation (OSI-AF).

X 30 Nasiman Yagublu, Akif Rustemli

«FOREIGN JOURNALISM»

Baku, «Adiloglu» publisher-2007, 212 p.

The book investigates **foreign journalism**. The manual that broadly speaks of media associations and outlets (press, news agencies, TV, Radio) from ten countries throughout the world covers interesting information. At the same time, the book orderly mirrors the history of mass media outlets in the United States, Germany, Great Britain, France, Italy, Spain, Turkey, Japan, Russia, and India through analyzing legal bases of the media system in the said states.

The book particularly focuses on the mass media system of developed civilizations, yet the media system of Russia that gained independence from Soviet rule in the early ninetieth of last century has also been the subject of researches.

The aim for such an approach is to acquaint readers with the media system in various corners of our world. The book designed as a text book and additional manual not only may be used by teachers, post graduates, university schools, but also will be a valuable source for journalists employed by diverse newspaper and journal editorials, TV and Radio broadcasting agencies, information agencies, as well as press offices of organizations in Azerbaijan.

ISBN 978-9952-25-058-9

© N. Yagublu, A. Rustemli, 2007

M Ü N D Ə R İ C A T

İNFÖRMASİYALI CƏMİYYƏT QURUCULUĞUNA BİR TÖHFƏ.....	6
ÖN SÖZ YERİNƏ.....	9
AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARI.....	13
ABŞ mətbuatı.....	15
Televiziya və radio	29
Mövcud qanunlar	50
Agentliklər	56
BÖYÜK BRİTANIYA	58
Böyük Britaniya mətbuatı	60
Televiziya və radio	67
Mövcud qanunlar	74
Agentliklər	76
FRANSA	77
Fransa mətbuatı	79
Televiziya və radio	84
Mövcud qanunlar	94
Agentliklər	96
ALMANİYA	98
Almaniya mətbuatı	100
Televiziya və radio	107
Mövcud qanunlar	112
Agentliklər	115
İTALİYA.....	116
İtaliya mətbuatı	118
Televiziya və radio	123
Mövcud qanunlar	130
Agentliklər	132
İSPANİYA.....	134
İspaniya mətbuatı	136

Televiziya və radio	140
Agentliklər	141
TÜRKİYƏ	142
Türkiyə mətbuatı	144
Televiziya və radio	149
Mövcud qanunlar	159
Agentliklər	161
YAPONİYA.....	162
Yaponiya mətbuatı	164
Televiziya və radio	169
Agentliklər	171
RUSİYA	172
Rusiya mətbuatı.....	174
Televiziya və radio	185
Mövcud qanunlar	188
Agentliklər	189
HİNDİSTAN	190
Hindistan mətbuatı	192
Televiziya və radio	199
Agentliklər	200
Ədəbiyyat siyahısı	201

İNFORMASIYALI CƏMIYYƏT QURUCULUĞUNA BİR TÖHFƏ

Qloballaşma prosesi bu gün insan həyatının bütün sahələrini əhatə etmişdir. Əgər yaxın zamanlara qədər insanlığın tarixi yalnız ayrı-ayrı ölkələrin, xalqların tarixi və mədəniyyətindən ibarət idisə, hazırda bu proses ümumi bir global tarixə çevrilir: belə ki, ayrıca bir ölkədə baş verən hadisə hansı bir formada Yer kürəsinin uzaq bir nöqtəsində yerləşən məkanda əksini tapır. Nəticədə ölkələr arasındakı sərhədlər tədricən aradan götürülür, mədəniyyətlərin yaxınlaşması və informasiya mübadiləsi genişlənir.

Qloballaşma prosesinin müsbət göstəricilərindən biri müxtəlif ölkələrin və xalqların mədəniyyətləri ilə ümumi tanışlığın mümkün olmasıdır. Eyni zamanda ictimai inkişafın sürəti müasir insandan baş verən hadisəni daha gərgin və diqqətli mənimsəməsini tələb edir. Baş verən proseslər müasir anlaşılan və ətrafdakıların dəyərləndirdiyi olmasını vacib sayır. Belə məqamlarda hər bir fərd tarixi inkişaf boyunca ictimai normaya, dəyərə, bilik və fəaliyyət qabiliyyətinə çevrilmiş ümuminsanlıq təcrübəsini mənimsəyir və mədəniyyət daşıyıcısı olan şəxsiyyət kimi formalaşır.

Belə ictimai şəraitdə dünyanın etnik, irqi, sosial və mədəni müxtəlifliyi insanların ümumi anlaşması üçün sonsuz imkanlar açır.

Yaşadığımız XXI əsr sürətlə inkişaf edir və dəyişir. Çoxlu ənənəvi kateqoriyaların yerini başqa dəyərlər əvəz edir. Yeni yaşayış qaydaları həm də aşağıdakıları tələb edir:

1. Dünyanın istənilən guşəsindən informasiyanın alınması və ötürülməsi.

2. İnformasiya, maliyyə və iqtisadiyyatın sürətli axını və dayanmadan inkişafı.

3. Ayrı-ayrı dövlətlər, xalqlar arasında yeni beynəlmiləl və transmilli anlaşmaların formalaşması.

4. Milli cəmiyyət və təşkilatlardan ümumi bir qlobal şəbəkədə birləşmiş maliyyə, iqtisadiyyat və intellektual sahəyə aid yeni bir nəslin yetişməsi.

Qeyd edək ki, qloballaşma prosesi KİV sisteminə və bü-tövlükdə jurnalistikaya da öz ciddi təsirini göstərmişdir.

Bu gün Azərbaycan cəmiyyətinin hüquqi və demokratik əsaslarla inkişafında ictimai demokratik institutlar, xüsusən ictimai-informasiya əlaqələr sistemi, mətbu və elektron KİV-lər əhəmiyyətli rol oynayır.

Dövlət və kommərsiya strukturlarından asılı olmayan, cəmiyyətə obyektiv tərəfsiz, ədalətli və balanslı informasiya çatdıran KİV sisteminin, demokratik ölkələrin təcrübəsi əsasında formalaşması olduqca zəruridir.

Qeyd edək ki, demokratik dövlət quruculuğu prosesində mətbuat qurumlarının yeniləşməsi, ABŞ, Böyük Britaniya, Fransa, Almaniya, İtaliya, Türkiyə, Yaponiya kimi dövlətlərin mətbuat sistemi informasiya strukturlarının və KİV sahəsində jurnalistin tərəfkeşliyi, obyektivliyi, auditoriya ilə münasibətlər qurulması təcrübəsinin öyrənilməsi vacibdir. Eyni zamanda həmin ölkələrin mətbuat tarixi təcrübəsinin öyrənilməsinə də ehtiyac vardır.

Qeyd edək ki, 2001-ci ildən Avropa Şurasının üzvü olan Azərbaycanın KİV sistemi bu ölkələrin təcrübəsindən ciddi faydalanmalıdır. ABŞ-ın və Avropa Şurasına daxil olan ölkələrin mətbuat, elektron KİV sisteminin öyrənilməsi Açıq Cəmiyyət quruculuğuna böyük köməkdir. Bu həm də dünyada gedən Qloballaşma Prosesinin vacib tendensiya-

larının mətbuat vasitəsi ilə də ölkəmizin inkişafına təsirini gücləndirən faktorlardır.

Təbii ki, bu kitabın nəşri keçmiş sovet məkanından qopmuş Azərbaycanda KİV sisteminin demokratik ölkələrin təcrübəsi əsasında inkişafına zəmin yaradacaq.

Qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycanın KİV sistemində çalışan jurnalistlərin və ayrı-ayrı ali məktəblərin jurnalistika fakültələrində təhsil alan gənclərin ABŞ və Avropa ölkələri mediası ilə bağlı bilgiləri azdır. Bu sahədə hələ Azərbaycanda ayrıca bir kitab nəşr edilməyib. Bu kitabın nəşri ilk göstərilən cəhddir. Belə bir kitabın nəşri həm universitetlərin jurnalistika fakültələrində tədris-təcrübə üçün, həm də müxtəlif media strukturlarında çalışan, fəaliyyət göstərən jurnalistlərin peşəkar olaraq formalaşması baxımından faydalıdır.

Rövşən Bağirov
Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun
İctimaiyyətlə Əlaqələr Şöbəsinin direktoru

ÖN SÖZ YERİNƏ

Kütləvi informasiya vasitələri müasir dövrdə cəmiyyət həyatının bütün sahələrinə güclü təsir göstərməkdədir. İctimai rəyin formalaşmasında, ictimai-siyasi proseslərin inkişaf istiqamətlərinin müəyyənləşməsində onun rolu və əhəmiyyəti son dərəcə böyükdür. Ölkədə və dünyada baş verən mühüm proseslərin ictimaiyyət tərəfindən dərk edilib qiymətləndirilməsi əsasən kütləvi informasiya vasitələrinin fəaliyyəti ilə mümkün olur. Yaşadığımız cəmiyyətdə mətbuatın siyasi hadisələrə və proseslərə ciddi təsir etmək imkanları da nəzərə alınsa, onun rolunun və məsuliyyətinin böyük olduğuna heç bir şübhə yeri qalmır. İctimai rəyə belə təsir göstərmək imkanlarına görədir ki, kütləvi informasiya vasitələrini dördüncü hakimiyyət də adlandırırlar.

Jurnalistikanın tarixi, nəzəriyyəsi və təcrübəsi elmi, nəzəri və ictimai fikirdə özünə çoxdan yer tutmuş və bu gün də tutmaqdadır. Jurnalistikaya ictimai, elmi maraq yeni tarixin deyil, onun bir ictimai institut kimi formalaşma dövrünün məhsuludur.

Mətbuatın yaranışından bütün funksiyaları ilə bərabər, həm də çox vaxt ideoloji, manipulyativ keyfiyyəti və bu keyfiyyətin zamana, şəraitə, məkana, ölkəyə, rejimə görə dəyişkən olması onun ümumi qanunauyğunluqlarının da gec yaranmasına səbəb olmuşdur.

Jurnalistikanın ümumi prinsipləri XX əsrin sonlarında əsasən formalaşsa da, KİV ABŞ-da öz xüsusiyyətlərinə, Böyük Britaniyada başqa xüsusiyyətlərə, Çində digər xarakterə, Rusiyada fərqli cəhətlərə malikdir. Son yüz ildə isə bütün fərqlərə və ölkə xüsusiyyətlərinə baxmayaraq dünyanın hər yerində az və ya çox dərəcədə qəbul edilən

eyni, yaxud bir-birinə çox bənzəyən xüsusiyyətlər nəzəri ümumiləşmələrə təkan vermişdir.

Jurnalistikanın ən ciddi və əsaslı problemlərindən biri onun ifadə etdiyi sözün azadlığıdır. Jurnalistikanın ilkin dövründən onun ifadə azadlığı, təqdim etdiyi informasiyanın müstəqilliyi ətrafında mübahisələr və mübarizələr başlamışdır. Mətbuat azadlığı problemi hələ XVII əsrdə İngiltərədə ciddi şəkil almışdı. Mətbuatın vəzifəsi və cəmiyyətdə yeri barədə diskussiyaların Avropada 300-ə yaxın yaşı var. Bir zamanlar ingilis yazıçısı Con Milton 1644-cü ildə ingilis parlamentində çıxış edərək mətbuat azadlığını müdafiə etmişdir.

Sonrakı dövrlərdə də mətbuat azadlığı uğrunda ayrı-ayrı ölkələrdə ciddi mübarizələr aparıldı və bu mətbuatın inkişafına böyük təsir göstərdi.

Qeyd edək ki, sovet dövründə də jurnalistikanın inkişafında müəyyən müsbət tendensiyalar olsa da, lakin ümumilikdə geriliklər, ayrı-ayrı xarici ölkələrin KİV nümayəndələrinə ideoloji yanaşmalar həm də zərərli cəhətlərini ortalığa qoyurdu. Belə ki, həmin “ideoloji yanaşma” “kommunist” yönlü (əgər var idisə) qəzet və jurnallara daha çox diqqət yetirirdi. Bu da təbii ki, informasiyasızlığın, qeyri-obyektiv yanaşmaların genişlənməsinə şərait yaradırdı.

1991-ci ildən – Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra situasiya dəyişməyə başladı. İdeologiyadan azad olmağa başlayan Azərbaycan məkanına dünyanın inkişaf etmiş, KİV sisteminin rəngarəngliyi haqqında da informasiyalar axmağa başladı. Media ilə bağlı ayrı-ayrı təşkilatların ölkəmizdə reallaşdırdığı layihələr bu sahədə az rol oynamadı. Yeni kitablar nəşr edildi, jurnallar çap olundu, ayrıca televiziya proqramları hazırlanıb efirə verildi.

Bunlar, əslində ciddi hadisələr idi və jurnalistikamızın inkişafına böyük təkan verirdi. Və bu reallaşan layihələr Azərbaycanda informasiyalı cəmiyyət quruculuğunun başlıca dayaqlarına çevrilirdi. ABŞ-ın, Böyük Britaniyanın, Almanıyanın, Fransanın KİV sistemi təcrübəsinin öyrənilməsi mətbuatımızın demokratik və hüquqi əsaslarla inkişafını və bəhrələnməsini təmin edirdi.

Lakin bu sahədə əldə edilən uğurlarla yanaşı, bir başlıca problem hələ də qalmaqda idi: o da xarici ölkələrin jurnalistikasını geniş əhatə edən vəsaitin olmaması! Media mütəxəssislərimiz və tələbələrimiz yalnız ingilis, rus, türk (Türkiyə türkcəsi) dillərində nəşr edilmiş vəsaitlərdən istifadə etmək məcburiyyətində qalırdı.

Nəhayət ki, bu problem də öz həllini tapdı. Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun dəstəyi ilə Azərbaycan jurnalistikasının çox vacib bir probleminə də işıq tutuldu. Və media tariximizdə ilk dəfə olaraq “Xarici ölkələrin jurnalistikası” kitabı işlənilib çapa hazırlandı. Təbii ki, bu ideyanın gerçəkləşməsinə dəstək verən Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun Azərbaycan nümayəndələrinə təşəkkürümüzü bildiririk. Bu ideyanın reallaşmasına şərait yaratmış və məsləhətlər vermiş aşağıdakı şəxslərə də səmimi arzularımızı çatdırırıq: Fərda Əsədov (Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun İcraçı direktoru); Rövşən Bağırov (Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondunun İctimaiyyətlə Əlaqə Şöbəsinin direktoru); Zərdüşt Əlizadə (Açıq Cəmiyyət İnstitutu – Yardım Fondu İdarə Heyətinin sədri); Arif Əliyev (“Yeni Nəsil” Jurnalistlər Birliyinin sədri); Rəşid Hacı (Media Hüququ İnstitutunun direktoru).

Bundan əlavə, kitab nəşrə hazırlanarkən tanınmış mütəxəssislərdən N. Əhmədlinin, N. Mehdinin, D. Əliyeva və A. Nağının tərcümələrindən də istifadə edilmişdir.

İnanırıq ki, bu kitab jurnalistlərin və jurnalistika fakültələrində təhsil alan, bu sahənin peşəkar xüsusiyyətlərini öyrənən gənc jurnalistlərimiz üçün əsaslı mənbə olacaq.

Nəsiman Yaqublu
Bakı Dövlət Universiteti jurnalistika
fakültəsinin baş müəllimi,
tarix elmləri namizədi

AMERİKA BİRLƏŞMİŞ ŞTATLARI

Şimali Amerikada yerləşir;

İdarəetmə forması – federativ dövlət quruluşu ilə respublika;

Dövlət başçısı – prezident;

Ali qanunverici orqan – Konqress, iki palatadan ibarət: Senat və Nümayəndələr palatası;

Ali icraedici orqan – hökumət – Nazirlər kabineti – Senatın razılığı ilə prezident təyin edir;

Hökumət başçısı – prezident;

Dövlət dili – ingilis;

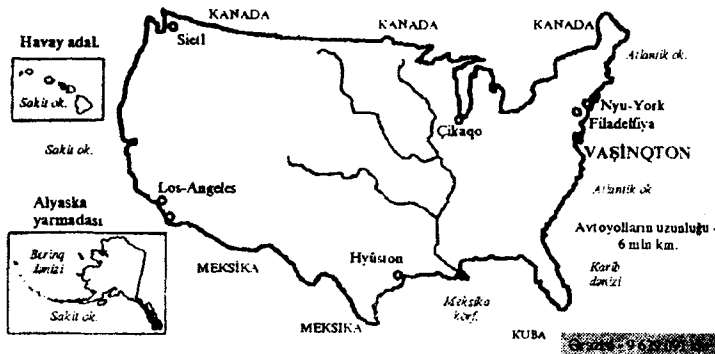
Milli bayram – müstəqillik günü – 4 iyul (1776);

Üzv olduğu təşkilatlar – BMT (1945), NATO (1949);

Siyasi partiyalar – Demokrat partiyası (1828); Respublika partiyası (1854);

Əhalisi – 275 mln;

Paytaxtı – Vaşinqton.

TARİXİ ARAYIŞ

- **XVI əsr** – Avropalılar Şimali Amerika qitəsinə gələndə indiki hindular və eskimoslar yaşayırdı. Bu dövr kolonistlər dövrü (1607-1775) adlanır.
- **1775-1783** – İstiqlaliyyət müharibəsinin gedişində ABŞ-n yaranması
- **1776** – Müstəqilliyin elan olunması
- **1783** – İngiltərənin hökmranlığına son qoyulması, İngiltərənin ABŞ-ı tanıması (Versal sülh müqaviləsi)
- **1787** – ABŞ Konstitusiyasının qəbul olunması (1789-cu ildən qüvvədədir)
- **1789** – Corc Vaşinktonun prezident seçilməsi
- **1791** – Konstitusiyaya demokratik azadlıqları təsdiq edən 10 maddənin əlavə olunması
- **1800** – Tomas Ceffersonun prezident seçilməsi
- **1828** – İlk fəhlə və Demokratlar Partiyasının yaranması
- **1854** – Respublikaçılar Partiyasının yaranması
- **1860** – Avraam Linkolnun (respublikaçı) hakimiyyət başına gəlməsi
- **1933** – Franklin Delano Ruzveltin prezident seçilməsi
- **1944** – ABŞ İngiltərə ilə birlikdə müharibədə ikinci cəbhənin açılması
- **1947** – «Marşall planı»nın qəbul edilməsi
- **1949** – ABŞ-n təşəbbüsü ilə NATO-nun yaradılması
- **1974** – «Uotorqey əhvalatı», Niksonun istefa verməsi
- **2000** – Corc Buşun prezident seçilməsi

ABŞ MƏTBUATI

Amerikada əhalinin əksəriyyəti savadlıdır. Elə buna görə də başqa ölkələrə nisbətən burada kütləvi informasiya vasitələrinə maraq daha böyükdür. Müasir tələblərə cavab verən KİV Amerikanın bugünkü reallığıdır. Amerika jurnalistika sahəsində qazandığı nailiyyətlərə birdən-birə nail olmamışdır. O uzun və çətin bir yol keçmişdir. Amerikada mətbuatın yaranması 17-ci əsrin sonlarına təsadüf edir. Tədqiqatçılar qeyd edirlər ki, 1690-cı il sentyabrın 25-də Boston şəhərində «Pablik okkaransız» («İctimai hadisə») adlı 4 səhifəlik qəzet nəşr olunub. Bu qəzet kitab satıcısı, çapçı Benjamin Xarris tərəfindən nəşr olunmuşdur. Cəmi birçə nömrəsi çıxan qəzet hökumət dairələrini razı salmadığı üçün qadağan edilmişdir. Bəhanə də bu idi ki, qəzet hinduların problemlərini yuxarıların arzularına uyğun işıqlandırmır.

Bostonda yerli poçt işçisi Con Kempbell tərəfindən buraxılan başqa bir qəzet - «Boston nyus letter» («Boston xəbərləri») 72 il (1704-1776) fəaliyyət göstərmişdir. Bu qəzetin tirajı o qədər də böyük deyildi, cəmi 300 nüsxə idi. Bostonda çıxan qəzetlər ölkənin başqa şəhərlərində də yayılırdı. Bundan ruhlananlar Filadelfiya və Pensilvaniyada da qəzetlər buraxdılar. Bunlar həftəlik «Amerikan uikli merkuri» (1719) və «Pensilvaniya qazet» (1728) idi.

Şimali Amerikada istiqlalıyyət müharibəsi (1775-1783) İngiltərə hökumətinə son qoydu. Və 1783-cü ildə İngiltərə ABŞ-ı tanıdı. Müstəqillik uğrunda inqilabın hazırlanmasında və həyata keçirilməsində qəzetlər də az rol oynamadı. Məsələn, Bostonda çıxan «İndependent advertayzer» («Müstəqil qəzet») qəzetinin yaradıcısı Samuel Adams inqilabın alovlu təbliğatçısı idi. Onun qəzətdə dərc olunan yazıları İngiltərə hökumətinə qarşı yönəlmişdi.

1787-ci ildə qəbul olunan Konstitusiyaya ABŞ-ı federal dövlət kimi rəsmiləşdirdi. 1791-ci ildə isə xalq kütlələrinin təzyiqi ilə konstitusiyaya demokratik azadlıqları təsdiq edən 10 maddə əlavə olundu ki, bu da jurnalistikanın azadlığına təminat, inkişafına da təkan verdi. Artıq XVIII əsrin sonlarında ABŞ-da 17 gündəlik qəzet və 200 müxtəlif dövrü mətbuat fəaliyyəti göstərirdisə, 1820-ci ildə 24 gündəlik, 422 həftəlik qəzet çıxırdı.

1800-cü ildə ABŞ-da prezident seçkilərində respublikaçı Tomas Ceffersonun qələbəsi Amerikanın gələcəyinə müsbət təsir göstərdi. T.Cefferson özünün inaqurasiya nitqində demokratiyaya yüksək qiymət vermiş və ölkənin gələcək inkişafının demokratiyadan keçdiyini bildirmişdi. O, çox yaxşı dərk edirdi ki, demokratiya olmayan yerdə nə vicdan azadlığından, nə də mətbuat azadlığından danışmaq olar. Onun parlaq, yadda qalan inaqurasiya nitqi Amerikanın demək olar ki, əksər qəzetlərinin səhifələrinə çıxarıldı.

Amerika inkişaf etdikcə xarici ölkələrdən oraya gələnlərin sayı da getdikcə artırdı. Qırx il (1820 - 1860) ərzində Avropadan ABŞ-a 5 milyon adam köçmüşdü. Əhəlinin çoxalması işçi qüvvəsinin artmasına səbəb oldu. Yeni-yeni iş yerləri artdıqca fəhlə sinfi də formalaşdı. Bu da fəhlə partiyalarının yaranmasına gətirib çıxardı. İlk fəhlə partiyası 1828-ci ildə Filadelfiyada, sonralar Nyu – York və digər şəhərlərdə yarandı. 1829 – 1847-ci illərdə çıxan həftəlik «Uorkinq men edvokeyt» («Əməkçi adamın müdafiəçisi») qəzeti fəhlə hərəyatından yazır, onların mənafeyini müdafiə edirdi.

1861-1865-ci illərdə ABŞ-da vətəndaş müharibəsi Şimalın qələbəsi ilə başa çatdı. Müharibə informasiyaların verilməsi üslubunu dəyişdi, jurnalist peşəsi isə məsuliyyət və hünər tələb etdi. Amerika jurnalistikasında Cozef Pulitser kimi adamlar meydana gəldi. Amerikada ən böyük jurnalist mükafatı da onun adını daşıyır. O, 1883-cü ildə «Nyu-York uorld» («Nyu-

York dünyası») adlı qəzet təşkil edir. Və ilk növbədə qəzetin tirajı qayğısına qalır. Onun oxunaqlı olması üçün o dövrün tələblərinə uyğun olaraq qəzetdə hadisələrdən reportajlar verir, hamının başa düşəcəyi sadə dildə sensasiya xarakterli yazılar dərc edir. Hətta, şəkillərdən də geniş istifadə edirdi. Bütün bunlar bir məqsədə – qəzetin tirajının artmasına xidmət edirdi. Nəticədə XIX əsrin axırlarında qəzetin tirajı 600 min nüsxəyə çatdı. Bu da o dövr üçün çox böyük rəqəm idi.

«Sarı mətbuat» termini də Cozef Pulitserin adı ilə bağlıdır. Belə ki, 1889-cu ildə «Nyu-York uorld»un əyləncə səhifələrində «Sarı oğlan» adlı komik personajın şəkilli sil-silə materialları çap olunurdu. Bu «Sarı oğlan» oxucuları müxtəlif mövzularda öz gülməli görkəmi, axmaq təbəssümü, gülünc düşüncələri və qeyri-adi davranışı ilə əyləndirirdi. Pulitserin jurnalistikaya gətirdiyi bu yenilik «Sarı mətbuat» terminini yaratdı.

İyirminci əsrin əvvəllərində mətbuat sahəsində də inhisarlaşma gücləndi. Artıq 1910-cu ildə Amerikada 13 inhisarçı qəzet şirkətləri qrupu 62 qəzetə nəzarət edirdi. 20 ildən sonra şirkətlər qrupunun sayı 55-ə, qəzetlərin sayı isə 328-ə çatdı. İri şəhərlərdə çıxan qəzetlərin güclü mətbəə bazası da vardı. Təkcə, «Nyu-York tayms» qəzetinin mətbəəsində 1800 fəhlə, redaksiyasında 516 əməkdaş çalışırdı.

1919-cu ildə Amerikada yeni tipli mətbuat meydana gəldi. Bu da kiçik formatda buraxılan qəzetlər idi. Böyük formatda olan qəzetləri tramvayda, avtobusda və s. yerlərdə oxumaq bir qədər çətin olduğundan, kiçik formatlı qəzetlərə üstünlük verilir. İlk belə qəzet «Nyu-York deyli nyus» («Nyu-York gündəlik xəbərləri») idi. Lakin buna baxmayaraq, «Nyu-York tayms», «Nyu-York herald tribun» və «Krisçen sayens monitor» qəzetləri birinciliyi əldə saxlayır və getdikcə oxucu auditoriyasını artırır.

'All the News That's Fit to Print'

The New York Times

VOLUME 132 NUMBER 101

MONDAY, MARCH 19, 2002

MONDAY, MARCH 19, 2002

NEW YORK DOLLAR

Andersen Misread Depths Of the Government's Anger

Earlier Flawed Audit by Firm Was an Issue

By JOHN ARMSTRONG

Arthur Andersen's stunning error in its audit of Enron last year has been widely misread as a sign of the company's overall weakness, but a new report says the firm's earlier flawed audit of Enron was a major factor in the government's anger.

The report, by a former Andersen partner, says the firm's audit of Enron in 2000 was "seriously flawed" and that the firm's management was "unwilling to accept responsibility for the errors."

The report, which was obtained by The New York Times, says that Andersen's audit of Enron in 2000 was "seriously flawed" and that the firm's management was "unwilling to accept responsibility for the errors."

The report, which was obtained by The New York Times, says that Andersen's audit of Enron in 2000 was "seriously flawed" and that the firm's management was "unwilling to accept responsibility for the errors."

Police officers and military officers at the site of a suicide bombing in a street in Islamabad, Pakistan, last Monday. The suicide bomber was killed, including an embassy employee and her daughter.

BUSH PLANS TALKS WITH SAUDI PRINCE ON MIDEAST PRIZE

FOCUS SHIFTS FROM IRAQ

The U.S. and Pakistan's Coalition Hope Osama bin Laden Will Agree to Arab Peace

By MICHAEL S. SHARPE

WASHINGTON, March 18 — President George W. Bush's administration is expected to announce a new strategy for the Middle East, one that would shift the focus from Iraq to Osama bin Laden and the Arab world.

The strategy, which is being developed by the State Department, would focus on the Middle East peace process and the fight against terrorism.

The strategy, which is being developed by the State Department, would focus on the Middle East peace process and the fight against terrorism.

Bush Traveling Campaign Trail And a Warpath

By MICHAEL S. SHARPE

WASHINGTON, March 18 — President George W. Bush's campaign trail is expected to include a stop in the Middle East, where he will meet with Arab leaders and discuss the peace process.

The campaign trail, which is being developed by the State Department, would focus on the Middle East peace process and the fight against terrorism.

2 Americans Killed in Attack on Pakistani Church

By MICHAEL S. SHARPE

ISLAMABAD, Pakistan, March 18 — Two Americans were killed in a suicide bombing at a church in Islamabad, Pakistan, last Monday. The suicide bomber was killed, including an embassy employee and her daughter.

The bombing, which occurred in a crowded area, resulted in the deaths of two Americans and several others. The FBI is investigating the attack.

«Nyu-York Tayms» qəzeti

INTERNATIONAL EDITION THE NATION'S NEWSPAPER 50 CENTS

USA TODAY

Best picture? This year, it's anyone's guess

Rate is coming down to three dollars, 50¢ at each party, 50¢ to cover paper back to Hollywood, ID

NO. 1 IN THE USA

Senate passes 'landmark' campaign reforms

Bush expected to sign sweeping limits on contributions; legal battles next ■ GA

March Madness

■ Tourney surprises play tonight, 1C

■ Mets bracket, with analysis, 4C

Thursday, March 21, 2002

Newsline

■ Dow and Nasdaq stocks tumble

■ Report: Not enough evidence on Clinton

Police officers and medical personnel at the scene of a road accident on the highway.

Catholics critical of church's response

Survey: 1 in 11 know of sex abuse by priest

By DAVID L. SHAW

NEW YORK — One in 11 Americans Catholics say they know of sexual abuse by a priest, according to a new national survey of Catholic opinion.

The survey, conducted by the Pew Research Center, found that 11 percent of Catholics know of a priest who has been accused of sexual abuse.

Pakistanis attack Israeli bus

Speeding to the rescue

Safety officers' quick response saved lives of two children in road accident on highway.

«Yu Es Ey Tudey» qəzeti

Öz iqtisadi qüdrətini artıran ABŞ 20-ci illərdən başlayaraq kapitalist dövlətləri arasında hökmranlığa can atırdı. 1920–1921-ci illərdə ölkəni bürüyən iqtisadi böhran fəhlələrin vəziyyətini ağırlaşdırdı. Belə bir şəraitdə ABŞ kommunist mətbuatı – «Deyli uorker» qəzeti və «Politkl affers» («Siyasi məsələlər») jurnalı fəhlələrin müdafiəsinə qalxdı. Amerikanın o vaxtkı ilk kommunist publisistləri Con Rid, Albert Vilyams, Vilyam Foster və başqaları qəzet və jurnalların səhifələrində dövrün siyasi vəziyyətini təhlil edən məqalələrlə çıxış edirdilər.

Amerika mətbuatından danışarkən, həftəlik «Tayms» («Zaman») jurnalını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Nyu – Yorkda çıxan bu jurnalın ilk nömrəsi 1923-cü ilin martında işıq üzü gördü. Onun əsas üstün cəhəti xəbərlərə geniş yer verməsi idi. «Tayms»ın yaradıcıları Henri Lyus və Briton Xadden idi. 1930-cu ildə Henri Lyus aylıq «Forçun» («Uğur») jurnalını buraxır və 1933-cü ildə «Layf» («Həyat») jurnalını satın alır.

Amerika yeganə ölkədir ki, ikinci dünya müharibəsindən iqtisadi cəhətdən qüvvətli çıxdı. Müharibədən sonra dövrü mətbuat həm kəmiyyət, həm də keyfiyyətcə yaxşılaşdı. Gündəlik qəzetlərin sayı da artdı. Reklamlara geniş yer verildi. Mətbəələr də modernləşdirildi. Bununla yanaşı bazar günü çıxan qəzetlərin səhifələri çoxaldı. Təkcə bir faktı göstərmək kifayətdir ki, «Nyu–York tayms» qəzetinin 1963-cü il 7 aprel tarixli sayı 702 səhifə, çəkisi isə 3 kq idi.

Həmişə Amerikada antikommunist təbliğatı böyük məştabda aparılıb. Kütləvi informasiya vasitələri də bu təbliğatda böyük rol oynayıb. Hələ 1962-ci ildə keçmiş ABŞ prezidenti Riçard Nikson «Nyu-York herald tribun» qəzetində bir sıra məqalələrlə çıxış edərək kommunist təsirinin ABŞ-da yayılmasının qarşısını almağın yollarını göstərmişdir. Bu yollardan biri də təbliğat xarakterli kitabların yazılması idi. Az vaxtda onlarca kitablar yazıldı. Onlardan «Psixoloji müharibə» (Pol

Laynbajer), «Dünya inqilabının texnikası» (Harold Lassuel), «Müasir ictimai rəy» (Uilyams Olbiq) və sairələrini göstərmək olar.

Dünya jurnalistikasında mətbuat nəzəriyyəçiləri kimi tanınan Amerika alimləri – Fred Sibert, Teodor Piterson və Uilbur Şramm «Mətbuatın dörd nəzəriyyəsi» kitabının müəllifidirlər.

Keçən əsrin ortalarında yazılmış bu kitabda göstərilən dörd nəzəriyyə öz qiymətini bu gün də saxlayır. Nəzəriyyə dörd tip mətbuatdan, yəni dörd konsepsiyadan danışır. Onlar bunlardır: avtoritar, azad iradə, sosial məsuliyyət və sovet kommunist mətbuatı. Avtoritar rejimdə azad mətbuatdan söz gedə bilməz. Azad iradə (ona libertarian da deyilir) nəzəriyyəsinə görə insan yalnız idarə olunan varlıq deyil, onun öz müstəqil fikri, öz düşüncəsi, yalanı doğrudan ayırmaq qabiliyyəti var. Burada insana müstəqil qərar qəbul etmək imkanı verilir. «Müasir jurnalistika kitabı» nda isə azad iradə nəzəriyyəsi belə şərh edilir: «Həqiqətin yalnız hakimiyyətə məxsusluğu rədd edilir, onun insanın hər birinə xas olan keyfiyyət kimi qəbulu məqbul sayılır, insana seçim hüququ verilir. Bu cəmiyyətdə mətbuatın yeri çox maraqlıdır: mətbuat həqiqət axtarışında insanın köməkçisinə çevrilir». Bu nəzəriyyəyə görə KİV hakimiyyətin təzyiq aləti deyil. Mətbuatın sosial məsuliyyət nəzəriyyəsi qərbdə, xüsusən də Amerikada çox dəbdədir. Nəzəriyyəyə görə mətbuat xalqa düzgün və operativ informasiya verməlidir, həm də auditoriyanı əyləndirməlidir. Dördüncü nəzəriyyə sovet-kommunist mətbuatı nəzəriyyəsidir ki, bu da o deməkdir ki, mətbuat kommunistlərin nəzarəti altında fəaliyyət göstərir, necə deyərlər, onların dedikləri ilə oturub durur. Elə bunun nəticəsidir ki, uzun illər SSRİ-də, o cümlədən digər kommunist ölkələrində mətbuat partiyalılıq prinsiplərinə söykənərək fəaliyyət göstərmişdir. Mətbuatın partiyalılığı isə mətbuat azadlığına ziddir. Partiyanın orqanı kimi təsis edilən qəzetlərin əksəriyyətində bütün əməkdaşla-